

Олександра ДУБАСЕНЮК,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
Україна

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Здобувач вищої освіти у закладах вищої освіти є науково-педагогічним працівником, який здійснює науково-дослідну діяльність. Відповідно до прийнятого Верховною Радою України Закону «Про вищу освіту» (2014р.) та Національної рамки кваліфікацій (2011р.) фахова підготовка здійснюється на освітньо-кваліфікаційному рівня «бакалавр-магістр». Тому професійно-педагогічну підготовку здобувача необхідно проектувати як компетентнісно орієнтований педагогічний процес, який вміщує необхідні компетенції. Ураховуючи визначені вимоги законодавчих документів, необхідно підвищувати рівень підготовки спеціалістів у галузі педагогіки шляхом розробки та впровадження нових науково-методичних систем формування професійної компетентності майбутніх педагогів, що сприятиме забезпеченню їх високого рівня теоретичних знань і практичних умінь та навичок у педагогічній галузі.

Мета дослідження: виявити сучасні умови до формування професійної компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти.

Проблему професійної компетентності педагога досліджували такі науковці як С.О. Биков, Г. Г. Брусніцин, А. Г. Гейн, С.С. Савельєва та ін. Ціллю вищої педагогічної освіти є підготовка високоякісного фахівця професійного рівня, який буде відповідати міжнародним вимогам та стандартам якості, готового до неперервного професійного зростання, конкурентоспроможного на сучасному ринку праці, компетентного, який вільно володіє інноваційними засобам, методами і технологіями та орієнтується в суміжних галузях діяльності. Тому актуальним є питання розробки науково-методичних систем, проєктних моделей формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Нині до майбутніх фахівців/педагогів висуваються такі вимоги: знання і розуміння сучасних науково-педагогічних, суспільних і соціальних проблем; здатність застосовувати психолого-педагогічні знання, уміння та навички на практиці; здатність формулювати й вирішувати професійно-педагогічні проблеми; проектувати процеси або педагогічні системи відповідно до

поставлених завдань; уміння планувати й проводити педагогічний експеримент; володіти необхідними науково-педагогічними методами, уміння інтерпретувати отримані дані; здатність працювати в колективі; професійна та етична відповідальність; широка ерудиція, розуміння необхідності неперервної освіти, здатність до самоосвіти [7].

Водночас актуалізується проблема розробки педагогічної моделі розвитку компетентності випускника закладу вищої освіти, зокрема, визначення сукупності умов, засобів, методів навчання, які супроводжують цей процес. Найбільш важливі елементи цієї моделі можна виділити на основі аналізу програмних документів МОН України, стандартах професійної вищої освіти та освітньо-кваліфікаційних характеристиках підготовки фахівців.

У напрямку формування професійної компетентності вчителя в освітньому процесі ЗВО значна робота проведена С. С. Савельєвою, яка розкрила позитивну спрямованість та особливості процесу розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів в освітньому процесі ЗВО на підставі рефлексивного оцінювання самих педагогів. С. С. Савельєва визначила також педагогічні умови формування професійної компетентності вчителя в освітньому процесі ЗВО [3]. У цьому ж напрямі працюють В. В. Ягупов, В. І. Свистун, які здійснюють компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти [6; с. 3-4].

Поняття «педагогічні умови» розглядалося науковцями у різних аспектах: як структуру готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності (зміст, форми) та відповідну технологію (Т. Гуцан), як сукупність сприятливих факторів та ресурсів, що забезпечують ефективність підготовки майбутніх учителів до застосування загальнонавчальних технологій у реальному педагогічному процесі ЗВО (Л. В. Коваль, К. Петрик, В. І. Свистун, Л. Чалий, В. Удот, В. Ягупов) [1, 2, 4, 5, 6].

Спираючись на окреслені наукові праці, до педагогічних умов відносимо: 1) формування внутрішньої позитивної мотивації майбутніх учителів до поглибленого оволодіння професійно-педагогічними знаннями, уміннями; 2) реалізація інноваційного змісту компетентісно орієнтованого навчання, науково-методичного супроводу; 3) упровадження інноваційних педагогічних форм компетентісно орієнтованого навчання у процесі викладання навчальних дисциплін; 4) упровадження інноваційних педагогічних технологій і застосування новітніх технічних засобів супроводу компетентісно орієнтованого навчання.

Перша педагогічна умова – формування внутрішньої позитивної мотивації майбутніх учителів до поглибленого оволодіння професійно-педагогічними знаннями, уміннями. Внутрішня мотивація стимулює студентів до глибокого осмислення засвоєння навчального матеріалу, розвитку інтересу до педагогічної професії, а також сприяє впровадженню інноваційних змісту, форм та методів та розробці науково-методичного супроводу професійної підготовки майбутніх учителів та врахування сприятливих чинників та ресурсів.

Друга педагогічна умова – реалізація інноваційного змісту компетентісно орієнтованого навчання, науково-методичного супроводу формування професійної компетентності майбутніх фахівців/педагогів передбачає вивчення фахових дисциплін та моніторинг якості компетентісно орієнтованого навчального процесу. Зміст фахової підготовки здобувачів освіти повинен реалізуватися за умови модульного структурування навчальних дисциплін блоку професійної підготовки відповідно галузевих стандартів вищої освіти за дворівневою організацією педагогічного процесу: на етапі фахової підготовки відповідно освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» та освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр». Освітньо-кваліфікаційна програма підготовки визначає структуру нормативної та варіативної складових навчального плану – перелік навчальних дисциплін та їх обсяг у кредитах відповідно до вимог Європейської кредитно-трансферної системи. Розроблені програми навчальних дисциплін мають повною мірою забезпечувати реалізацію змісту компетентісно орієнтованої фахової підготовки відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики галузевого стандарту вищої освіти.

На етапі фахової підготовки відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» інноваційний зміст компетентісно орієнтованого навчання реалізується через викладання навчальних дисциплін нормативної частини навчального плану за вимогами освітньо-кваліфікаційної програми та освітньо-кваліфікаційної характеристики Галузевого стандарту вищої освіти та впровадження навчально-методичного комплексу для відповідних напрямів підготовки. Комплекс науково-методичного забезпечення майбутніх педагогів на цьому етапі включає: психолого-педагогічні дисципліни з курсу «Педагогіки», зокрема «Загальних основ педагогіки», «Теорії та методики виховання», «Дидактики», «Історія освіти», а також розроблено «Методичні рекомендації до виконання та оформлення курсової роботи та дипломного проєкту (роботи)». У ході професійної підготовки використані розроблені інтегровані програми та методики моніторингу навчальних досягнень, досліджено особливості професійної мотивації та виявлення

рівня сформованості готовності здобувачів освіти до реалізації фахових компетенцій у майбутній професійній діяльності.

На етапі освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за окресленими напрямами професійна підготовка забезпечується компетентнісно орієнтованим педагогічним процесом вивчення фахових дисциплін нормативної і варіативної складових навчального плану. Серед них «Методологія і методи педагогічних досліджень», «Основи педагогічної творчості», «Технологія роботи з обдарованими учнями», «Технологія навчання дорослих», «Основи андрагогіки» та ін. Моніторинг якості компетентнісно орієнтованого навчального процесу підтверджує ефективність упровадження першої педагогічної умови – реалізації інноваційного змісту окресленого виду навчання. Відповідно до компетентнісної спрямованості фахової підготовки здійснення моніторингу розроблено комплексні критерії оцінки якості освітнього процесу. До них віднесено: оцінювання змісту та технологій навчання, оцінювання отриманих студентом знань та навчальних досягнень, сучасні вимоги до організації та контролю за навчальним процесом.

Для поетапного моніторингу якості компетентнісно орієнтованого педагогічного процесу розроблено тестові завдання, які підтверджують готовність до реалізації фахових компетенцій. Такий підхід дає можливість визначити ефективність інноваційного змісту фахової підготовки, оцінити теоретичне та практичне компетентнісного навчання у магістрантів, виявити рівень сформованості дослідницьких умінь і навичок та готовності до реалізації компетентності науково-педагогічної діяльності у визначеній галузі.

Третя педагогічна умова – впровадження інноваційних педагогічних форм компетентнісно орієнтованого навчання у процесі викладання навчальних дисциплін блоку професійної підготовки. До таких форм віднесено інтерактивні форми навчання: впровадження у практику викладання професійно орієнтованих навчальних дисциплін інтерактивних лекцій, нових методичних підходів до проведення інтерактивних практичних занять та семінарів – дискусій, на яких обговорюватимуться сучасні актуальні проблеми освіти та виховання. Інтерактивні форми проведення практичних занять забезпечують формування готовності до реалізації компетенцій викладання і навчання у групах, колективної співпраці у формуванні фахових компетенцій у сфері професійно-педагогічної освіти.

В умовах воєнного стану нині активно застосовуються дистанційні форми компетентнісно орієнтованого навчання з використанням віртуальних майданчиків, індивідуальних кейс-завдань, творчих проектів організації освітнього процесу.

Четверта педагогічна умова – впровадження інноваційних педагогічних технологій і застосування новітніх технічних засобів супроводу компетентісно орієнтованого навчання на практичних заняттях на основі системного та інтегративного підходів. Використання кейс-технологій включає вивчення та практичне вирішення задачних ситуацій у педагогічній практиці. Для ефективного застосування дистанційних форм навчання все частіше використовуються технології віддаленого доступу студентів до інформаційного ресурсу, методичного забезпечення та віртуального сайту кожного студента, у якому також реалізується оцінювання якості педагогічного процесу та навчальних досягнень студентів.

Кейс-завдання розроблені відповідно до модульного проєктування навчальних дисциплін блоку професійної підготовки студентів адекватно освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». Відповідно освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» кейс-завдання включають практичні аспекти викладання професійно орієнтованих навчальних дисциплін, що передбачають розробку реальних практичних завдань, які має вирішувати кожен студент індивідуально. При цьому електронна система оцінювання об'єктивно видає рейтинговий бал студента у процесі вирішення практичних завдань кейса. Окреслені творчі завдання орієнтовані на застосуванні конкретних педагогічних ситуацій у практичній діяльності. На етапі магістерської підготовки здійснюється проєктування процесу викладання педагогічних дисциплін з використанням інтерактивних форм при виконанні і консультуванні виконання магістерських наукових робіт.

Таким чином, окреслені сучасні і вимоги спрямовують здобувачів вищої освіти на глибоке і всебічне оволодіння професійно-педагогічними знаннями, уміннями, інноваційними технологіями, на неперервну самоосвіту, саморозвиток та самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцан Т. Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів економіки до профільного навчання старшокласників. Україна наукова : матеріали П'ятої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. URL:
2. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку початкової освіти: монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 343 с.
3. Савельєва С. С. Педагогічні умови формування професійної компетентності вчителя в освітньому процесі ВНЗ: монографія. С.С. Савельєва. Тернопіль, 2012. 200 с.

4. Чалій Л. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з туризму : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луцьк, 2017. 290 с.

5. Удот В. Ф. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з родинами учасників бойових дій. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 63. Т. 2. С. 192-196.

6. Ягупов В.В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. В. Ягупов, В. І. Свистун // Наукові записки НаУКМА. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота». – Т. 71. – 2007. – С. 3 – 8.

7. ABET Academic Newslett er. – November, 2010. – Режим доступу : <http://www.abet.org/Academic–Newsletter/Nov10/briefs.shtml#Criteria>